



**You have downloaded a document from
RE-BUS
repository of the University of Silesia in Katowice**

Title: Profesor Irena Socha : szkic biograficzny

Author: Teresa Wilkoń

Citation style: Wilkoń Teresa. (2017). Profesor Irena Socha : szkic biograficzny. W: T. Wilkoń (red.), "O etosie książki : studia z dziejów bibliotek i kultury czytelniczej" (S. 9-18). Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego



Uznanie autorstwa - Użycie niekomercyjne - Bez utworów zależnych Polska - Licencja ta zezwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych oraz pod warunkiem zachowania go w oryginalnej postaci (nie tworzenia utworów zależnych).



UNIWERSYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH



Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego



Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Profesor Irena Socha

Szkic biograficzny

Profesor Irena Socha z Uniwersytetem Śląskim związana jest od blisko pięćdziesięciu lat. Jej naukowe pasje i praca z młodzieżą składają się na rzeczywistość, o której wymiarach należy mówić w kategoriach zasług wybitnej uczzonej, znakomitego nauczyciela i wychowawcy akademickiego. Walory intelektualne i charakterologiczne dały znać o sobie już na pierwszym etapie studiów polonistycznych, które podjęła w 1973 roku na Uniwersytecie Śląskim, tuż po ukończeniu Liceum Ogólnokształcącego im. Adama Asnyka w Bielsku-Białej. Jej zamiłowanie do *humanitas* znalazło wówczas wyraz między innymi w wyróżnionej pracy magisterskiej „Metaforyka *Dumy o hetmanie*”, napisanej pod kierunkiem doc. dr. Adama Jarosza.

Pracę naukową i dydaktyczną rozpoczęła na stanowisku asystenta, wraz z powstaniem nowego kierunku – bibliotekoznawstwo i informacja naukowa, zorganizowanego przez Jej promotora w Instytucie Nauk o Literaturze, którym kierował prof. Jan Zaremba, a następnie prof. Ireneusz Opacki. Wymagało to dalszych, samodzielnych studiów w zakresie kierunkowej problematyki, która choć w ramach humanistyki spokrewniona z literaturoznawstwem znacznie wykraczała poza jego zakres. Zagadnienia literaturoznawcze zawsze pozostawały bliskie zainteresowaniom Jubilatki, co uwidaczniało się w tematyce niektórych publikacji książkowych, sytuujących się na pograniczu nauki o literaturze i zagadnień interdyscyplinarnych, jak artykuł *Krytyka książki a krytyka literacka*¹ (2008) czy *Polskie badania nad dziejami czytelnictwa po 2000 r. – bibliologiczny punkt widzenia wobec*

¹ Pełne opisy bibliograficzne książek i artykułów – zob. dalej: *Bibliografia publikacji Profesora Ireny Sochy* (s. 19–29).

stanowiska historycznoliterackiego (2015). Do problematyki metafory w tekście, którą podjęła w pracy magisterskiej, powróciła w obszernej publikacji w języku włoskim *Le metafore di Paradiso '49 alla luce della simbologia biblica* (2013), zamieszczonej w pracy zbiorowej *Come frecciate di luce. Itinerari linguistici e letterari nel racconto del '49 di Chiara Lubich*, będącej owocem współpracy międzynarodowej grupy badaczy (Scuola Abbà) i prezentowanej między innymi na spotkaniu promocyjnym na Uniwersytecie La Sapienza w Rzymie w 2015 roku.

Rozpoczynając pracę badacza i nauczyciela akademickiego na Uniwersytecie Śląskim, Irena Socha miała już spore doświadczenie pedagogiczne, dzięki wcześniejszemu ukończeniu Studium Nauczycielskiego w Krakowie oraz pełnieniu funkcji bibliotekarza i nauczyciela Szkoły Podstawowej nr 6 w Bielsku-Białej. Swoje zainteresowania kierowała więc początkowo ku zagadnieniom szeroko pojętej tradycji kultury szkoły, zwłaszcza okresu międzywojennego. W czasie półrocznego stażu naukowego w Instytucie Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Warszawskiego, pod kierunkiem prof. Barbary Bieńkowskiej, a także w Instytucie Polonistyki Uniwersytetu Wrocławskiego, pod opieką prof. Mieczysława Ingłota, dostrzegła rozległe i kulturowo istotne, a niezbadane wówczas zjawisko. Były nim międzywojenne czasopisma szkolne i międzyszkolne wydawane przez licea i gimnazja na obszarze II Rzeczypospolitej, będące zarówno istotnym elementem ówczesnej polityki edukacyjnej i wychowawczej państwa, jak i niezależnym środowiskiem kształtowania się literackich i publicystycznych debiutów.

Książka *Czasopisma młodzieży szkolnej w Polsce. 1918–1930*, stanowiąca skrót liczącej ponad czterysta stron rozprawy doktorskiej, ukazała się w 1986 roku w Wydawnictwie Uniwersytetu Śląskiego i jej nakład został szybko wyczerpany. Była to pierwsza synteza przedwojennej szkolnej prasy młodzieżowej, obejmująca kilka setek tytułów, zwłaszcza z lat trzydziestych, choć w ogólniejszym zarysie Autorka przedstawiała rozwój czasopiśmiennictwa do 1939 roku, określając rozmiary zjawiska, jego funkcje kulturowe, zwłaszcza edukacyjne i ideologiczne, państwowotwórcze oraz literackie. Ze względu na ograniczoną wydawniczo objętość książki wybrane zagadnienia (przede wszystkim dotyczące periodyków lat trzydziestych, będących wyrazem polityki tzw. wychowania państwowego) omawiała w licznych artykułach uzupełniających charakterystykę prasy młodzieżowej, między innymi w wydawanym przez Uniwersytet Warszawski periodyku „Z Badań nad Polskimi Księgozbiorami Historycznymi”, „Kwartalniku Historii Prasy Polskiej” – organie Instytutu Badań Literackich Polskiej Akademii Nauk, „Biuletynie Polonistycznym” oraz akademickich pismach naukowych Krakowa, Kielc i Katowic. Autorkę interesowały programy wychowania kulturalnego i społecznego realizowane przez prasę szkolną w myśl wytycznych Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego oraz ówczesnej prasy pedagogicznej, jak również ujawniające się na łamach pism kierowanych do młodego odbiorcy odmienne ukierunkowania

ideologiczne i wynikające z nich wizje kultury (będące konsekwencją wpływów zewnętrznych) środowisk politycznych walczących o „duszę młodzieży”. Problem ten podjęła w książce *Czasopisma dla młodzieży – literatura piękna – wychowanie literackie (1918–1939)* (1990) oraz w powiązanych z nią artykułach, ukazujących międzywojenny system prasy tworzonej dla dzieci i młodzieży przez pozaszkolne środowiska wychowawcze: Związek Nauczycielstwa Polskiego, ruch narodowy, sanacyjny, harcerski oraz filomacki – w tym celu sięgano do literatury pięknej, tworząc własne kanony lektur i interpretacje, alternatywne czy korygujące wobec wizji kultury i programu wychowania obowiązujących w szkole. Przedstawione osiągnięcia naukowe stały się podstawą przewodu habilitacyjnego, pomyślnie zakończonego w 1992 roku. Dwa lata później Irena Socha otrzymała mianowanie na stanowisko profesora nadzwyczajnego.

Problem kulturowych i edukacyjnych strategii włączających literaturę piękną w treści ideałów wychowawczych i w proces kształtowania mentalności młodzieży Profesor Irena Socha śledziła także w innych aspektach, w odniesieniu do różnych środowisk i epok historycznych. Przykładem niech będzie obszerne opracowanie *Sacrum w XIX-wiecznej literaturze popularnej dla dzieci* (1998), dotyczące polskiej recepcji twórczości Christopha Schmidta, niezwykle popularnego, często tłumaczonego do końca XIX wieku autora książek (nie tylko dla młodzieży), uzupełniające w znacznym zakresie wcześniejsze, niemieckie ustalenia dotyczące europejskiej popularności wydawniczej tego pisarza. Studium „*Für die Jugend nicht geeignete... – dla młodzieży niewłaściwe...*”. *O cenzurowaniu książek szkolnych w drugiej połowie XIX wieku na Śląsku austriackim* (2004) poświęciła procesowi kształtowania czytelnictwa młodzieży poprzez ściśle określone kanony lektur, jak również wytyczne w zakresie interpretacji zalecanych tekstów. W artykule *Druki ulotne i okolicznościowe jako świadectwa kultury szkoły* (2006), przygotowanym na konferencję naukową organizowaną przez Uniwersytet Wrocławski, ukazała szkołę osiemnasto- i dziewiętnastowieczną jako specyficzne środowisko autorskie, wytwarzające dokumenty różnego typu. W artykule *Z dziejów kształtowania się kulturowych wzorów lektury dla młodego wieku: Aniela Szycówna i Florian Znaniński* (2010) ujawniła, jak znaczący był wpływ środowisk wychowawczych i ich liderów na kształtowanie repertuarów i wzorów zachowań czytelniczych młodzieży.

Profesor Irena Socha poświęcała uwagę także znaczącym i nie poddanym jeszcze naukowej refleksji zjawiskom współczesnym, na przykład w szkicu *Polskie przekłady dla dzieci i młodzieży w latach 90.* (2002) wskazywała – wobec tzw. kulturowego produktu totalnego i związanego z tym zanikania tekstów oryginalnych kosztem adaptacji – na konieczne zmiany zakresu pojęcia przekładu, proponując nową terminologię tekstów podlegających różnym formom translacji. Badała polską recepcję ongiś czołowego, a współcześnie zapomnianego utworu dla młodzieży – *Serce* Edmonda De Amicisa. Swoje rozważania przedstawiła w „*Sercu*”

heroicznym (2005), zawierając w konkluzji propozycje możliwych sposobów przeciwdziałania wykorzenieniu młodych czytelników z kulturowej tradycji. Również temu zagadnieniu poświęciła artykuł *Szkoła – przestrzeń kultury. Pokłosie tradycji a szanse i zagrożenia współczesności* (2003).

Podjęcie przez pracowników Zakładu Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej prac w ramach zespołowego grantu Komitetu Badań Naukowych „Książka i biblioteka w kulturze Śląska Górnego i Cieszyńskiego w XIX i XX wieku”, w którym Profesor Irena Socha uczestniczyła jako zastępcą kierownika – prof. Krystyny Heskiej-Kwaśniewicz – zwróciło Jej uwagę na problematykę książki polskiej i czytelnictwa młodzieży oraz polityki wydawniczej na Śląsku pruskim i Cieszyńskim. Badaniami objęła nie tylko książki o charakterze literackim, na czym w opracowaniach literaturoznawczych zwykle poprzestawano (także w bibliografii zwanej *Śląskim Korbutem*²), ale również teksty użytkowe adresowane do młodych pokoleń Ślązaków z rodzin polskich. Były to modlitewniki, dziełka hagiograficzne, książki szkolne – podręczniki i śpiewniki, poradniki gier i zabaw oraz poprawnego zachowania się, a także tzw. książki do czytania, scalające różne gatunkowo teksty. Wszystkie te publikacje, pełniąc wielorakie funkcje właściwe książce adresowanej do młodych odbiorców, w tym książce literackiej, wpisywały się zarazem w szczególną, swoistą dla tej czasoprzestrzeni historycznej edukację: dawały wzory postaw i zachowań oraz podstawy wiedzy identyfikujące narodowo-historyczną i kulturową tożsamość.

Dokonania wielu lat pracy, w tym wydana w 2001 roku monografia *„Przykłady, użyteczne i zabawne”. O polskich książkach dla młodego odbiorcy na Śląsku w drugiej połowie XIX i na początku XX wieku* (2001), stały się podstawą nadania Irenie Sosze tytułu profesora w 2002 roku przez Prezydenta RP.

Recenzenci dorobku Jubilatki podkreślali naukowe znaczenie „owocnej poznawczo syntezy bibliologicznej”³ (Barbara Bieńkowska). Zwracali uwagę na warstwę teoretyczną rozprawy: „[...] otrzymaliśmy dzieło daleko wykraczające poza standardy dyscypliny – nie tylko dokumentujące temat, ale wkraczające na obszar szeroko pojętej historii kultury [...], rozprawę dojrzałą i wartościową, pełną refleksji i cennych konkluzji” (Jerzy Myśliński). Bieńkowska zauważyła: „[...] rozprawa z wielu powodów zasługuje na uznanie. Jest to bowiem wszechstronne studium środków i celów wychowania poprzez książkę [...], autorka śledzi wzajemne przenikanie się nurtów pedagogicznych i literackich, europejskich, ogólnopolskich oraz lokalnych, śląskich [...], książka Ireny Sochy stanowi przykład tak cenionych we współczesnej humanistyce prób badania stanów świadomości społecznej poprzez analizę kultury piśmienniczej”. Rezultaty dociekań Autorki nad

² *Bibliografia piśmiennictwa polskiego na Śląsku XVII i XVIII w.* Red. J. ZAREMBA. Wrocław 1980.

³ Cytaty pochodzą z recenzji niepublikowanych.

prasą młodzieżową określano jako „nowatorskie, odkrywcze, pionierskie”, doceniano interdyscyplinarny charakter badań, włączanie do warsztatu naukowego narzędzi badawczych „z różnych pokrewnych dziedzin humanistycznych”, uwzględnianie różnorodnych kontekstów i „punktów widzenia, w szczególności punktu widzenia bibliologicznego, prasoznawczego, pedagogicznego i literaturoznawczego” (Myśliński). Profesor Krystyna Heska-Kwaśniewicz uznała: „[...] Irena Socha stała się w skali krajowej autorytetem w zakresie prasy młodzieżowej [...]; zasługą jej jest dotarcie do wielu, wydawałoby się już niedostępnych źródeł prymarnych [...] i opracowanie ich”.

Prace Profesor Ireny Sochy dotyczące historii czytelnictwa i jego badań prowadziły ku konstatacjom natury teoretycznej, odnoszącym się do warsztatu i zakresu oraz terminologii i metod badań bibliologicznych. W ostatnim dziesięcioleciu perspektywa ta określała zasadniczą tematykę Jej publikacji. Artykuły, które poświęciła wspomnianym zagadnieniom, były na ogół związane z konferencjami naukowymi w Warszawie, Wrocławiu i Katowicach, powstawały po części „na zamówienie” środowisk tych ośrodków naukowych. Autorka, nawiązując do klasyków teorii nauki o książce, podejmowała refleksję nad specyfiką dyscypliny, jej metod i narzędzi poznawczych w konfrontacji z myślą teoretyczną literaturoznawstwa i dyscyplin pokrewnych. Rezultatem stały się obszernie studia, między innymi: *Repertuar jako kategoria badawcza w polskiej nauce o książce* (2003), *Czytelnik – uczestnik – użytkownik – klient biblioteki. Nazwa jako symbol relacji* (2009), *Czytelnik jako interdyscyplinarny przedmiot badań w nauce o książce, literaturoznawstwie, socjologii i psychologii – odrębność czy komplementarność?* (2010), *Czytelnik w polskiej myśli bibliologicznej* (2011), *O pojęciu funkcji w bibliologii. Rozważania wstępne* (2012), *Zachowania lekturowe Polaków – problemy i kategorie opisu czytelnictwa* (2015) oraz ostatnio opublikowany w „Rocznikach Bibliotecznych” artykuł *Nauka o książce 1956–2015. Teoretyczne źródła inspiracji* (2016).

Ubiegłe lata pracy naukowej Jubilatki wiązały się w dużej mierze z realizacją grantu „Encyklopedia Książki”, uzyskanego w ramach Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki przez Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Wrocławskiego, pod kierunkiem prof. Anny Migoń. Profesor Irena Socha była odpowiedzialna za opracowanie i redakcję działu *Czytelnictwo*, a także przygotowała esej wprowadzający i kilka wielostronicowych haseł: *Odbiór i wartościowanie książki*, *Czytelnictwo – problemy i inspiracje pedagogiczne*, *Czytelnictwo – problemy i inspiracje socjologiczne*, *Badania czytelnictwa 1946–1989*, *Książka dziecięca*.

Łącznie dorobek naukowy Profesor Ireny Sochy to trzy książki i około stu, w większości obszernych artykułów, ponadto prace edytorskie przy kolejnych tomach „Studiów Bibliologicznych”, jak również publikacjach zbiorowych – ogółem przygotowała do druku szesnaście tytułów (w tym dziewięć współautorsko).

Omówienia Jej publikacji ukazywały się w recenzowanych czasopismach naukowych, między innymi w „Zeszytach Prasoznawczych” (1987, nr 4; 1992, nr 3–4), „Studiach o Sztuce dla Dziecka” (1991, nr 7), „Przeglądzie Historyczno-Oświatowym” (1988, nr 1; 1989, nr 2), „Kwartalniku Historii Prasy Polskiej” (1988, nr 1; 1992, nr 2), „Literaturze Ludowej” (2002, nr 6), „Ruchu Literackim” (2002, nr 2), „Śląskich Studiach Historyczno-Teologicznych” (t. 36, z. 1), a także w czasopismach recenzyjnych, jak „Nowe Książki”, „Guliwer. Dwumiesięcznik o książce dla dziecka”, oraz fachowych, jak „Poradnik Bibliotekarza”.

Ważnym obszarem pracy naukowej, a zarazem dydaktycznej Profesor Ireny Sochy była opieka nad doktorantami, wyrastająca z przekonania o szczególnej misji społecznej, narodowej i etycznej pracownika nauki, profesora wobec młodych pokoleń. Opiece nad nimi poświęcała wiele czasu i starań, a ich rozwój naukowy oraz rezultaty w postaci wartościowych rozpraw zawsze były dla Niej źródłem satysfakcji. Jako promotor potrafiła rozbudzić zainteresowania i motywować do naukowego rozwoju zdolnych absolwentów studiów dziennych i zaocznych. Zdarzało się, że z prośbą o przyjęcie na seminarium doktorskie przybywali czynni pracownicy bibliotek i nauczyciele, którzy studia ukończyli znacznie wcześniej, ale dopiero po latach mieli czas i warunki na podjęcie pracy naukowej, do której motywacja przetrwała od czasu seminarium magisterskiego. Spośród doktorantów objętych opieką naukową czternaścioro obroniło pomyślnie swoje dysertacje, w większości wyróżniane przez recenzentów i kierowane do druku; cztery przewody są bliskie finału. Proponowane przez Profesor Irenę Sochę tematy doktoratów dotyczyły zagadnień słabo rozpoznanych lub w ogóle nie opracowanych naukowo, dzięki czemu w powstających pracach, wypełniając tzw. białe plamy, dokumentowano istotne zjawiska bibliologiczne i kulturowe. Zwykle były to dysertacje obszerne, oparte na bogatym materiale źródłowym.

Dotyczyły głównie trzech obszarów. Pierwszy z nich to zagadnienia bibliotek szkolnych i nauczycielskich, czytelnictwo dzieci i młodzieży w województwie śląskim od połowy XIX wieku, a zwłaszcza międzywojnia, omówione w pracach: „Polskie księgozbiory pedagogiczne w województwie śląskim w latach 1922–1939” (Małgorzata Olszówka-Gwadera); „Polskie biblioteki szkolne w województwie śląskim w latach 1922–1939 oraz ich rola w kształtowaniu kultury czytelniczej młodzieży” (Aleksandra Jarczyk); „Działalność naukowa i publicystyczna nauczycieli Górnego Śląska w latach 1922–1939 w świetle dokumentacji bibliograficznej” (Urszula Wołczyk); „Polskie dziecko jako czytelnik (1863–1918)” (Katarzyna Krupka-Jedynak); „Biblioteka jako ośrodek życia kulturalnego szkoły galicyjskiej doby autonomicznej” (Bożena Wałek).

Obszar drugi wyznaczyła zaniedbana przed 1990 rokiem i obfitująca w białe plamy problematyka książki i prasy oraz księgozbiorów religijnych – katolickich i ewangelickich, historycznych i współczesnych. Wśród prac z tego zakresu

znalazły się: „Księgozbiory polskiego duchowieństwa katolickiego na Górnym Śląsku w XIX i XX wieku. Do roku 1939” (Weronika Pawłowicz); „Książka, prasa i biblioteka w działalności Kościoła katolickiego w województwie śląskim (1922–1939)” (Bogumiła Warząchowska); „Książka katolicka w Polsce – wydawcy i formy promocji (po roku 1989)” (Joanna Wróbel); „Kultura książki ewangelickiej w Polsce (po 1989 r.)” (Aneta Sokół); „Druki zwarte o tematyce jasnogórskiej (1864–1939). Studium bibliologiczne” (Agnieszka Jastrzębska); „Polskie druki cieszyńskie w zbiorach Biblioteki i Archiwum im. Bogumiła Rudolfa Tschammera jako wyraz kultury ewangelików Śląska Cieszyńskiego (do 1918 r.)” (Jadwiga Picha); „Towarzystwo Ewangelickie Oświaty Ludowej w Cieszynie (1881–1905). Działalność wydawnicza i oświatowa” (Ewa Mrowiec); „Czasopisma ewangelickie wydawane w Polsce po 1989 roku” (Wisława Bertman).

Doktoranci Profesor Ireny Sochy poświęcali również uwagę monograficznym problemom historii bibliotek, książki, prasy i czytelnictwa postrzeganym w rozległej perspektywie jako specyficzne zjawiska kultury intelektualnej, estetycznej, komunikacyjnej, informacyjnej. Stały się one tematem następujących prac: „Centralna Biblioteka Górská w Krakowie – jej funkcje naukowe i kulturotwórcze. 1874–1994” (Beata Ćwiertnia-Przewoźnik); „Książka jako świadek więzi środowiska naukowego i kulturalnego. Dedykacje w księgozbiorze Bogdana Suchodolskiego” (Maria Kycler); „Przewodniki turystyczne – kształtowanie się gatunku piśmienniczo-wydawniczego w XIX wieku” (Lucyna Skolik-Kastalski); „Kolekcje sztuki książki w muzeach i bibliotekach w Polsce. Aspekty bibliograficzne, edytorskie i bibliotekarskie” (Agnieszka Kotwica); „Informacja naukowa o górnictwie w świetle wydawnictw ciągłych uczelni technicznych w Polsce (1945–1989)” (Anna Kamińska).

Profesor Irena Socha wypromowała ponadto blisko trzystu magistrów na studiach dziennych i zaocznych. Zajęcia dydaktyczne – wykłady i ćwiczenia – prowadziła z wielu przedmiotów, wśród których znalazły się: czytelnictwo; dziecko w świecie lektury; historia książki i prasy dla dzieci i młodzieży; historia literatury polskiej i powszechnej; instytucje kultury literackiej i współczesne życie literackie; a także: biblioteki szkolne i pedagogiczne; nauki pomocnicze bibliotekoznawstwa i informacji naukowej; metodyka pracy nauczyciela-bibliotekarza; pedagogika biblioteczna. Na studiach doktoranckich prowadziła seminarium, wykłady monograficzne oraz wykłady z zakresu teorii nauki o książce. Na potrzeby dydaktyki akademickiej opracowywała teksty do wydawanych przez Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach ogólnopolskich podręczników, takich jak *Rodzaje bibliografii* (1991), *Bibliotekarstwo* (1994, 1998), oraz artykuły zamieszczone w kilkutomowym opracowaniu *Literatura dla dzieci i młodzieży (1945–1989)* (2013).

Jubilatka zasłużyła się dla Instytutu Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej także dzięki swojej pracy organizacyjnej, najpierw jako wicedyrektor Instytutu

(w latach 1993–1994, we współpracy z ówczesnym dyrektorem prof. Bronisławem Zyską), później jako dyrektor Instytutu (1994–2005), kierownik Zakładu Nauk Pomocniczych Bibliotekoznawstwa (1994–1996) oraz Zakładu Czytelnictwa (1996–2006). Jako wicedyrektor ds. dydaktycznych zainicjowała zawiązanie się Klubu Absolwentów Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej oraz organizację zjazdów absolwentów kierunku. Prowadziła badania nad karierą zawodową absolwentów i oceną przez nich kierunku studiów, których wyniki zostały przedstawione w publikacji *Kształcenie bibliotekarzy dla przyszłości* (1996), a także wykorzystane w opracowaniu nowych siatek studiów. Przez pewien czas kierowała sekcją bibliologiczną Koła Naukowego Studentów oraz była kierownikiem studiów podyplomowych bibliotekoznawstwa i informacji naukowej (1987–1992).

Funkcję dyrektora przyszło Jej pełnić w momencie dla Instytutu przełomowym. Kilkoro pracowników przeszło na emeryturę i kierunkowi groziła likwidacja z powodu braku wystarczającej liczby samodzielnych pracowników naukowych. Profesor Irena Sosze udało się jednak przekonać ówczesnego rektora Uniwersytetu Śląskiego, prof. Maksymiliana Pazdana, do wstrzymania się z taką decyzją. Oczekiwania dotyczące funkcjonowania Instytutu nie zostały zawiedzione. Zatrudnieni zostali profesorowie, którzy zainicjowali nowe specjalizacje, znacznie wzbogacając proces dydaktyczny: prof. Danuta Sieradzka podjęła badania nad książką polonijną, prof. Leonard Ogierman uruchomił specjalizację z zakresu ochrony i konserwacji zbiorów wraz z odpowiednim zapleczem laboratoryjnym, prof. Irena Marszakowa-Szajkiewicz specjalizowała się w zakresie analiz bibliometrycznych, współpracowała z instytucjami międzynarodowymi, prof. Barbara Stefaniak prowadziła badania i seminaria z dziedziny informacji naukowej, prof. Marian Huczek zapoczątkował wykłady dotyczące marketingu i zarządzania w bibliotekach oraz stał się opiekunem naukowym pierwszych prac magisterskich z tego zakresu. Powstały także rodzime habilitacje, co dało Instytutowi mocną i stabilną pozycję. We współpracy z prof. Elżbietą Gondek, która objęła obowiązki wicedyrektora Instytutu, wystąpiono wkrótce o uprawnienia do doktoryzowania w zakresie bibliologii, które Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej uzyskał w 1997 roku, jako trzeci wówczas bibliologiczny ośrodek w Polsce.

Profesor Irena Socha podejmowała działania naukowe i organizacyjne również poza macierzystym uniwersytetem. Od 1994 roku jest członkiem krakowskiego oddziału Komisji Prasoznawczej PAN, w którego pracach brała czynny udział, wygłaszając referaty – publikowane między innymi w „Roczniku Historii Prasy Polskiej”, wydawanym przez tę instytucję, czy w „Sprawozdaniach z Posiedzeń Komisji Naukowych Polskiej Akademii Nauk Oddział w Krakowie” – a także recenzując napływające opracowania. Była członkiem rad naukowych i recenzentem czasopism, takich jak: „Rocznik Historii Prasy Polskiej” (Kraków), „Bibliotheca Nostra”

(Katowice), „Zarządzanie Biblioteką. Library Management” (Warszawa, Gdańsk), „Z Badań nad Polskimi Księgozbiorami Historycznymi” (Warszawa).

W latach 1995–1998 przewodniczyła jako prezes założonemu z Jej inicjatywy katowickiemu oddziałowi Polskiego Towarzystwa Bibliologicznego, którego zadaniem było między innymi inspirowanie prac badawczych i dokumentacyjnych wśród bibliotekarzy placówek naukowych oraz prezentowanie działalności naukowej Instytutu w tym środowisku. Była członkiem Zarządu Głównego PTB w Warszawie, Rady Programowej Książnicy Cieszyńskiej oraz Rady Programowej Biblioteki Śląskiej w Katowicach. Brała udział w pracach Zespołu Kierunkowego Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Centralnego Ośrodka Metodycznego Studiów Nauczycielskich MEN przy Akademii Pedagogicznej w Krakowie, Komisji Ekspertów Uniwersyteckiej Komisji Akredytacyjnej oraz Akredytacyjnej Komisji Ekspertów dla Akademii Pedagogicznych, uczestnicząc w opracowaniu standardów akredytacyjnych dla kierunku bibliotekoznawstwo i informacja naukowa (2000–2001). Recenzowała liczne prace (łącznie blisko pięćdziesiąt) w przewodach doktorskich i habilitacyjnych, na uniwersytetach w Krakowie, Łodzi, Warszawie i we Wrocławiu, przygotowywała także recenzje wydawnicze.

Profesor Irena Socha podejmowała społeczną działalność popularyzatorską, wygłaszając prelekcje dla bibliotekarzy (m.in. w Książnicy Beskidzkiej w Bielsku-Białej, Miejskiej Bibliotece Publicznej w Oświęcimiu i Opolu) oraz wykłady dla nauczycieli-bibliotekarzy w ramach kursów doskonalących, organizowanych przez Wojewódzki Ośrodek Metodyczny w Katowicach i Bielsku-Białej. Przez pewien czas (1999–2000) uczestniczyła w pracach Wojewódzkiej Komisji ds. Stopni Specjalizacji Zawodowej Nauczycieli przy Wojewódzkim Ośrodku Metodycznym w Bielsku-Białej. Wielokrotnie była nagradzana przez Rektora Uniwersytetu Śląskiego, otrzymała Nagrodę Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego za osiągnięcia naukowe (1987), została odznaczona Złotym Krzyżem Zasługi przez Prezydenta RP (1993).

Na podstawie skrótowo przedstawionych osiągnięć dydaktycznych, organizatorskich i naukowych nietrudno dostrzec niepowtarzalną osobowość człowieka, nauczyciela akademickiego i naukowca. Zawsze życzliwa, uśmiechnięta, służąca dobrą radą, a także przyjacielsko zatroskana o los studentów, nieustannie dbała o rozwój naukowy współpracowników oraz o sprawy Instytutu, które – jak można sądzić – zawsze były dla Niej najważniejsze. Powszechnie ceniona za rzeczowość, rzetelność w wykonywaniu wszelkich zadań naukowych i dydaktycznych, dobrą znajomość potrzeb środowiska bibliotekarskiego Profesor Irena Socha stała się autorytetem nie tylko w macierzystym instytucie, lecz także w środowiskach naukowych w kraju i za granicą. W ciągu wielu lat poświęcała się ofiarnej pracy na różnych polach bibliotekoznawstwa, podejmując czasem najtrudniejsze zadania dydaktyczne i organizacyjne, zwłaszcza w czasach nienajlepszych możliwości

kadrowych Instytutu. Wieloletnie badania z zakresu problematyki metodologii i historii czytelnictwa, roli i funkcji społecznej prasy szkolnej i młodzieżowej zapewniły Jej trwałe miejsce w czołowej grupie współczesnych, wybitnych polskich prasoznawców.

Jak zamknąć w słowach etosowy wymiar dorobku, w którym profesjonalizm i zamiłowanie do pracy intelektualnej łączy się z serdeczną gotowością dzielenia się swoją wiedzą z innymi? Pytanie to wyrasta z przeświadczenia, że obecność Profesor Ireny Sochy była, jest i pozostanie trwałą wartością, której nie sposób wyrazić na kartach jubileuszowej księgi. Niech dobry los darzy Panią Profesor najlepszym zdrowiem, życzliwością ludzi, niewyczerpanymi inspiracjami naukowymi – dla osobistej satysfakcji i pożytku nas wszystkich. *Ad multos plurimosque annos!*

Teresa Wilkoń